

**Památce Ivana Martinovského,
dlouholetého redaktora tohoto sborníku**

MINULOSTÍ ZÁPADOČESKÉHO KRAJE 50

Plzeň 2015

Redakční rada:

Vedoucí redaktor:

Mgr. Adam SKÁLA, městský archivář v Plzni

Členové:

Mgr. Tomáš BERNHARDT, Západočeské muzeum v Plzni

PhDr. Jaroslav DOUŠA, emeritní městský archivář v Plzni

PhDr. Ing. Ivan MARTINOVSKÝ, emeritní městský archivář v Plzni

PhDr. Jiří STOČES, Ph.D., Katedra německého jazyka FPE ZČU v Plzni

PhDr. Karel WASKA, Státní oblastní archiv v Plzni

Adresa:

Archiv města Plzně

Vešslavínova 19

301 00 Plzeň

mzk-info@email.cz

www.mzk.ic.cz

© statutární město Plzeň 2015

ISBN 978-80-86971-67-4

ISSN 0544-3830

Václav Matoušek

Obléhání Plzně v roce 1618

v grafických dílech
prvé třetiny 17. století

| Články a studie |

První zobrazení obléhání Plzně v roce 1618. Kresba Georga Kellera z roku 1618, uveřejněná jako list, později přetiskovaná v Frankfurtu nad Mohánem jako kresba umělců. Další kresba Johanna Haxera, publikovaná švédským Habsburkem v Norimberku, která roku 1620 v mnohých rysech publikována opět v roce 1618 v 1. dílu polistopetického vydání *Historie města Plzně* (1912) a v 1. dílu *Historie města Plzně* (1912). Kresba z roku 1618 v mnohých rysech publikována opět v roce 1618 v 1. dílu polistopetického vydání *Historie města Plzně* (1912) a v 1. dílu *Historie města Plzně* (1912). Kresba z roku 1618 v mnohých rysech publikována opět v roce 1618 v 1. dílu polistopetického vydání *Historie města Plzně* (1912) a v 1. dílu *Historie města Plzně* (1912).

První zobrazení obléhání Plzně v roce 1618. Kresba Georga Kellera z roku 1618, uveřejněná jako list, později přetiskovaná v Frankfurtu nad Mohánem jako kresba umělců. Další kresba Johanna Haxera, publikovaná švédským Habsburkem v Norimberku, která roku 1620 v mnohých rysech publikována opět v roce 1618 v 1. dílu polistopetického vydání *Historie města Plzně* (1912) a v 1. dílu *Historie města Plzně* (1912). Kresba z roku 1618 v mnohých rysech publikována opět v roce 1618 v 1. dílu polistopetického vydání *Historie města Plzně* (1912) a v 1. dílu *Historie města Plzně* (1912).

V mnohých rysech publikována opět v roce 1618 v 1. dílu polistopetického vydání *Historie města Plzně* (1912) a v 1. dílu *Historie města Plzně* (1912). Kresba z roku 1618 v mnohých rysech publikována opět v roce 1618 v 1. dílu polistopetického vydání *Historie města Plzně* (1912) a v 1. dílu *Historie města Plzně* (1912).

Tato studie vznikla v rámci projektu „Proměny umění: multidisciplinární výzkum umění a kultury v 17. století“ (GAČK 15-03385).

Václav Matoušek

Obléhání Plzně v roce 1618 v grafických dílech prvé třetiny 17. století

Předmětem předloženého souboru studií jsou tři rytiny obléhání Plzně v roce 1618. Rytina Georga Kellera z roku 1619, původně publikovaná jako leták, později několikrát otištěná ve Frankfurtu nad Mohanem jako knižní ilustrace. Dále rytina Johanna Hauera, publikovaná Simonem Hablmayerem v Norimberku, patrně roku 1620. A anonymní rytina publikovaná poprvé v roce 1635 v 1. dílu publicistického opusu *Theatrum Europaeum* M. Meriana. Bezprostředním podnětem ke vzniku našeho souboru byla zdařilá bakalářská práce *J. Mazanika (2012)*, která vznikla v rámci projektu mezioborového studia ikonografických pramenů k válečným událostem na území České republiky v době třicetileté války.

Projekt mezioborového studia ikonografických pramenů k válečným událostem třicetileté války je zaměřen především na rytiny otištěné v publicistickém díle M. Meriana *Theatrum Europaeum*. Jako srovnávací materiál analyzujeme také letákové rytiny a samostatné grafické listy (předběžný přehled dosud zpracovaných rytin válečných událostí a bibliografických odkazů publikovali naposledy V. Matoušek a T. Blažková v roce 2012). Kromě zařazení sledované válečné události do širšího historického rámce zahrnují interdisciplinární analýzy pravidelně také kombinaci terénních pozorování se studiem mladších kartografických pramenů, v některých případech doplněných i výsledky archeologického výzkumu. Dále sledujeme umělecko historický aspekt díla a velmi důležitá je rovněž analýza geodeticko kartografická. Na projektu se podílejí zejména pedagogové a studenti Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy a katedry mapování a kartografie Fakulty stavební ČVUT.

V uplynulých letech se nám podařilo analyzovat téměř celý soubor rytin s válečnou tematikou z období třicetileté války na našem území (*Matoušek – Blažková 2012*). Pomineme-li zcela smyšlené výjevy, zpravidla na letákových rytinách, zjišťujeme, že grafická produkce batalistických výjevů má relativně vysokou uměleckou a zejména dokumentární hodnotu. V tomto ohledu vynikají především rytiny publikované v Merianově *Theatru Europaeu*. Kvalitní grafická

[1] Tato studie vznikla v rámci projektu „Proměněná země: interdisciplinární výzkum vlivu třicetileté války na venkovskou krajinu Čech“, GAČR 15-03380S.

díla můžeme rozdělit do dvou základních skupin. Početnější skupinu šestnácti samostatných rytin nebo dvou až třídílných sérií tvoří „inženýrské plány“. Název odvozujeme částečně z toho, že na některých z nich jsou jako autoři podkladů uvedeni konkrétní vojenští inženýři (Carlo Cappel, Conrad Mardefeldt, Georg Wilhelm Kleinsträll/Kleinträtel). Hlavní důvod pro označení „inženýrský plán“ ovšem spočívá v tom, že základem těchto rytin bývají precizně provedené půdorysné plány opevněných měst a polních opevnění, které jsou dodatečně zasazeny do vysokých šikmých pohledů na okolní krajinu. Krajiny i města jsou zobrazeny velmi úsporně. Zobrazení vegetace, vodních toků, stavby, sídel, vojenských jednotek má spíše charakter mapových značek, než konkrétních krajinných prvků a konkrétních osob. Rytiny mají více povahu statických plánů a map než zobrazení vojenských událostí.

Druhou výraznou skupinu dokumentačně věrohodných rytin představují díla provedená významnými soudobými umělci nebo jejich dílnami. Typickým příkladem je rytina obléhání Tábora v roce 1621 Václava Hollara (*Blažková – Matoušek 2008*). Dalšími vynikajícími díly jsou dvě rytiny obléhání Prahy v roce 1648 Karla Škréty (*Kvěčhová – Matoušek 2012*). Dále je možné jmenovat čtyřdílnou sérii grafických listů bitvy na Bílé hoře v roce 1620 Jana Sadelera (*Altová – Matoušek – Kössl – Šimek 2010*) nebo nepříliš kvalitní letákovou rytinu bitvy u Rozvadova v roce 1621 (*Altová – Kössl – Matoušek – Procházka – Šimek 2008*).

Podobně jako v případě rytin inženýrských i díla umělců jsou pojata jako vysoké šikmé pohledy. Od prací vojenských inženýrů je však na první pohled odlišují propracované scénérie bitevních krajin a obléhaných měst. Obrazy jsou zaplněny množstvím jednajících postav, detailně vykreslených sídel a krajin. Rytiny působí velmi dynamicky.

Velmi zdařilou možností srovnání obou základních přístupů nabízí dvojice rytin obléhání Tábora. Na straně jedné propracovaná umělecká kompozice situace z roku 1621 Václava Hollara a na straně druhé strohý anonymní plán obléhání z roku 1648 (*Blažková – Matoušek 2008*). Nejbližší analogií k této Hollarově rytině je trojice rytin obléhání Plzně v roce 1618.

Následující tři statě analyzují „plzeňský“ soubor z několika stran. Kontext historický a důkladnou historicko-geografickou analýzu připravil M. Hus. Aspekt umělecko-historický sleduje J. Chlábec, analýzu kartograficko-geodetickou zpracovali R. Zimová a T. Janata.

Literatura

- ALTOVÁ, B. – KÖSSL, A. – MATOUŠEK, V. – PROCHÁZKA, Z. – ŠIMEK, J. 2008: Tzv. Tillyho šance u Rozvadova ve světle terénní dokumentace a ikonografických pramenů, předběžná zpráva, in: ČERNÁ, E. – KULJAVCEVA-HLAVOVÁ, J., *Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 2003–2007. Sborník k životnímu jubileu Zdeňka Smrže*. Most, s. 359–374.
- ALTOVÁ, B. – MATOUŠEK, V. – KÖSSL, A. – ŠIMEK, J. 2010: Bitva na Bílé hoře na rytinách Jana Sadelera a v Theatru Europaeu, in: SEMRÁDOVÁ, K. – FRIDRICHOVÁ-SÝKOROVÁ, I. (eds.), *Ecce Homo. In memoriam Jan Fridrich*, Knihovna České společnosti archeologické, o.p.s., s. 224–238.
- BLAŽKOVÁ, T. – MATOUŠEK, V. 2008: Plány obléhání města Tábora v době třicetileté války, *Archeologie ve středních Čechách* 12, s. 849–869.
- FIEDLEROVÁ, E. – MATOUŠEK, V. 2012: Rytina obléhání Olomouce v letech 1643–1644 v díle Matthiase Meriana, *Olomoucký archivní sborník* 10, s. 54–72.
- KVĚCHOVÁ, E. – MATOUŠEK, V. 2012: Ikonografie obléhání Prahy švédskými vojsky v roce 1648 v díle M. Meriana, *Archeologie ve středních Čechách* 16/1, s. 437–448.
- MATOUŠEK, V. 2006: *Třebel. Obraz krajiny s bitvou*. Praha.
- MATOUŠEK, V. – BLAŽKOVÁ, T. 2012: The image and reality of battlefields from the Thirty Year's War. A preliminary report on a project for the systematic study of engravings of the battlefields from the Thirty Year's War in the territory of the Czech Republic, *Studies in Post-Medieval Archaeology* 4, s. 269–288.
- MATOUŠEK, V. – KLEČKOVÁ, T. 2009: Rytina bitvy u Přisečnice 17. března 1641 v Theatru Europaeu, *Archeologie ve středních Čechách* 13, s. 509–516.
- MATOUŠEK, V. – SOUDNÁ, T. – ZIMOVÁ, R. 2010: Rytina Kolína z roku 1640 v díle Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae, *Archeologie ve středních Čechách* 14, s. 915–927.
- MAZANIK, J. 2012: *Analýza rytiny historického bojiště Plzeň*. Praha: FSv ČVUT. Neubl. bakalářská práce.
- MATOUŠEK, V. – ZIMOVÁ, R. – JANATA, T. 2012: Optický klam generála Kleinträtla. Rytina bojů u Teplé v září 1647 ve světle mezioborového studia, in: CHODĚJOVSKÁ, E. – ŠIMŮNEK, R. (eds.), *Krajina jako historické jeviště. K počtě Evy Semotanové*. Praha, s. 63–80.
- MERGL, J. 1995: *Plzeňské pohledy a veduty čtyř století 1500–1900*. Plzeň.